

БИБЛИОТЕКА
ПРВОТВОРЦИ

Књига прва

ЗА ИЗДАВАЧА

Драган Бујошевић
генерални директор РТС-а

УРЕДНИК

Драган Инђић

КОРИЦА

Радивоје Лола Ђукић

Радивоје Лола Ђукић

СКЛЕРОТИЧНИ МЕМОАРИ

*Поводом
стогодишњице рођења
Радивоја Лоле Ђукића и
65 година Телевизије
Београд*

*Своја сећања,
Којих скоро да и нема,
Посвећујем Јелени,
жени које, Боју хвала – има!*

НЕВАЖНО УВОДНО ЂАСКАЊЕ

„Куд ће више бруке од старости?
Ноге клону, а очи издају,
Узблути се мозак у тиквини...“

(Написао П. П. Његош у 34-ој години)

7

Скелеротички менаџер

– Живот ти, драги мој, почиње ниоткуда, а завршава се – ниђе – говорио је мој стриц Василије док се приближавао деведесетој години.

– И никад не сазнаш зашто си дошао и зашто мораш да одеш. Батргаш се годинама неким путељком, час кроз детелину, час кроз трње и драчу, неко се докопа па се провоза мало и асфалтом, али нико не зна иза које окуке га чека то последње – „ниђе“. И кад ти је доша вакал!? И плашиш се... А што си старији све се више бојиш, јер знаш да ту неђе чека то црно – ниђе!

Мудрац је био мој стрико Вако, нешколован а начитан, првоборац у свим ратовима, од турских и балканских до оба светска, штрајкач од 1905. године, партијац од 1919...

– Не сећам се да сам читао о том дубровачком штрајку с почетка века, стрико.

– А што би се писало кад нико од садашњих главара није у њему учествовао?! Кукала је само сиротиња – говорио је чича, жмиркајући мало на лево око, што му је из лова остало. Нишанио је вазда.

Кад једном дође у Пећ друг Тито, посадили мог Вака крај њега, упарађеног у златно црногорско одело.

– Па како сте овдје, како... – пита га љубазно Председник?

– Никад боље, друже Тито, никад боље! Али ако ову добротоу нијесмо и зарадили, е не ваља, ја ви кажем!

Почеше да га мувају испод стола околни другови, а чича ће пргаво:

– Ада не гурај ме! Старији сам, могу му рећи! А неко и ваља да му каже!

– И да знаш, Лола, никад у тим твојим работама не брзај. Кадгођ сам трчао – на нос сам падао!

Тако говораше мој Вако, чича из села Витомирице, „Мале Москве“ метохијске, двапут искључиван из предратне Партије због недисциплине. Двадесет и неке године Партија је одлучила да на изборима комунисти буду уз демократе. Одредили Василија да чува кутију демократском кандидату, а онда се партије сукобиле и паде директива: нисмо уз њих!

– Вала чуваћу му кутију, дао сам ријеч – рече Вако и би и чувар и искључен.

Приме га поново, али дође рат и његов син доби задатак да убије комшију Албанца који се везао уз окупаторе, а има и сакривено оружје.

– Е, нећеш га ти убит – рече Вако – носио те на раменима као малог, стопут си му се запишао заврат. А ако је за пушке, купићу у Црној Гори.

И купи он пушке и би поново искључен.

Такав је човек био. Искључив!

*

Данас сам ја пред новом окуком на свом животном путељку. Нећу (од страха) да завирујем у мрак пред собом и да осматрам колико ми је још стазице остало, али је време да се осврнем и погледам како сам докривудао довде, да се сетим људи који су трчкарали крај мене, заостајали, или ме престизали, или наишли на оно „ништа“ и „нигде“. Јер кад дође старост неко само скрсти руке, ћути и чека (а боји се!); други галаме, псују младе јер ништа не знају, продају стару памет за мале паре (а од страха би трампили све своје савете за мало додат-

них дана живота); трећи пишу мемоаре, дижући себи споменик, јер сматрају да нешто мора од њих да остане, ако не деца и унуци, оно бар њихов лични значај (а надају се да због тога оно што чека иза угла неће бити дефинитиван крај!); а сви заједно, увређени животом који је тако кратак, који хоће да их остави у тренутку када они још могу да могу, одричу се свега што су мислили и хтели, постају отпадници, или своји сопствени ренегати, јер се надају да им то враћа младост, а млади, зна се, далеко су од смрти.

У ствари, сви старци су помало дисиденти, јеретици, ренегати, отпадници... употребите израз који хоћете. Наравно, безначајне чичурде из обичног народа нису важне ни за историју, ни за нечија сећања, јер њихово отпадништво своди се само на чангризавост у породици, на контрирање младима, сопственој бади, па и самом себи. Знате ли ви неку бабу дисидентницу? Ја не. Ваљда зато што су жене и верније себи и другима и заузеле важнијим пословима од битке за власт, значај и положаје.

А кад већ причам о старости, пре склеротичних сећања на младост, морам полако, без брзања, што рекао мој стриц Вако, да мало промудрујем.

Ама људи, верујте ми, није лако бити дисидент! Њих треба разумети. Зар мислите да је срећан Милован Ђилас? (Узмимо њега као пример, јер он нам је најславнији по том питању, иако је већ скоро и заборављен.) Почео је као млади проповедник једне вере општег безверја, али опште среће, за његовим речима стотине су ишле у бунт и главосечину, по његовим обећањима гинули и стварали нови и поштенији живот, попео се до друге личности и званичног државног мислиоца, а онда... цврц! Нешто пуче у њему, па пуче око њега и он се одрече својих мисли и говора. Захваљујући њему као идеологу ми смо схватили величину Стаљина, препричавали речи француског писца – комунисте Жана Касуа:

– Да имам сина, дао бих да га васпитава тај човек топлих очију... – (Ј. В. Стаљин лично), и није вредело што су нам не-

ки ванпартијци, као мени мој отац Трифун, из искуствених разлога говорили:

– Остави њега, сине, побио је тај нежни све своје сараднике...

... певали смо сложено: „Стаљин наша слава бојеваја“...

... а сад види шта Он мисли о њему?!

Па не може му бити лако кад је решио да се и њега одрекне, јер што се одрекао оних наших који изгинуше на његово „ура“ и није важно, они и нису били значајни!

Дисидената или отпадника има у свим друштвима, идеолошким смеровима и филозофским схватањима, али најизразитији су међу верским и политичким револуционарима. Јер, рецимо, буржоаски политиканти, или обични теоретичари, преврћу своја мишљења као сељаци кожухе према лепом или лошем времену, али не покушавају да промене друштвену стабилност; они само прелазе под разне кишобране бирајући заклоњенија или уноснија места.

Револуционари, нарочито словенског порекла, почињали су као илегалци, чистог, занесеног морала, спремни на самоспаљивање због човечанства. Али када дођу на власт, или испадну са власти, понеки почињу да се мењају. Зашто?

Прва варијанта: друг Обичан Случај је значајан, па још значајнији, гура, гура, а онда нема куд даље, јер је испред њега све попуњено. Седи друг Обичан Случај, седи, стари, а кад му предложи да оде у почасну пензију схвати да је дубоко увређен јер Којекко је још Незнамко, а он је већ бивши. Одмах, наравно, примети и грешке у идеологији и у спровођењу смерница и почне да пише о томе. Повуци, потегни и друг Обичан Случај постане дисидент.

Друга варијанта: друг Чест Случај врло је важан, лепо виђен, често сликан и говорљив. Међутим, убеђен у своју непогрешивост и своје цитате, извали неки прекор на рачун Оног испред себе. Добије интерне пацке, али пошто је престар да би поново учио лекције, почиње да тумачи да је ипак он у праву. У кошарци се то зове „грешка у корацима“ и наравно,

сви извештачи спремно потврде да је друг Чест Случај постао јеретик.

Трећа варијанта: друг Редак Случај је већ имао сву славу, сва признања, све паре и бенефиције, али му фали ореол мученика. Зато се одрекне свога живота и својих идеала и позове нову, то јест стару паству, на аплауз и веровање. Тако и Редак Случај постане отпадник.

И четврта варијанта: друг Нико стари, стари, мучи га чир на дванаестерцу и пароксизмална аритмија и више ништа није као некад!

– Сами глупаци око мене! Раде све наопако – мисли друг Нико и схвати да му је лична омладинска идеологија била погрешна. Обуче разнобојне ципеле и крене у клуб пензионера, а оде међу ренегате.

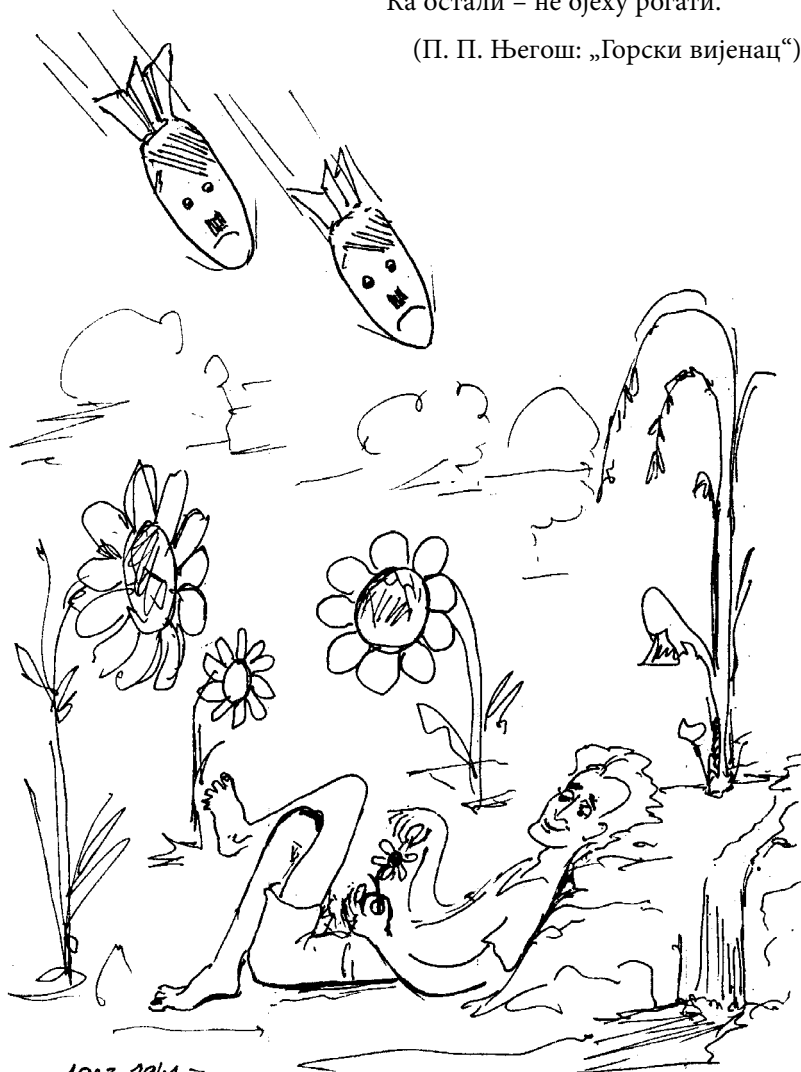
И шта је заједничко у свим варијантама? Старост! Нема младих дисидената. Уосталом: не можеш постати отпадник док ниси био допадник!

Све ово вам причам због своје старости. Почећу сада да се сећам свог живота од почетка, од ниоткуда, хвалићу се својом младошћу, па зрелошћу, па нарочито старошћу, а ви контролишите да и ја не заошијам, па да не испаднем отпадник од својих идеала и свог живљења. То, наравно, не би било важно ни за кога, а најмање за историју, јер моја веровања нису никога покретала сем мене, али ако испадне да сам и ја „обрнуо ћурак наопако“ знаћу да сам или био глупак до сада или ћу бити глуп од сада до оне последње кривине!

II
ОД КЕПЕЦА ДО ХИТЛЕРА

„Какав народ, питаш ли, Рогане?
Ка остали – не дјеху рогати.“

(П. П. Његош: „Горски вијенац“)

1923-1941 њ

Кад је неко мали све му изгледа велико и важно. Чак и будале. Још увек памтим као горостасе шарене гипсане кепеце из баба Рушкине баште и врљавог Власту, који је целом комшилуку доносио лебац уз бедан бакшиш и снажно драње:

– Врућ!... Врућ!...

Не знам да ли и сад неко прави те баштенске патуљке што вире између грмова ружа, да ли се изливају негде шарене стаклене кугле које се насаде на притке за подупирање цвећа, или је то укинута као старовремска декадентна декорација, јер деца не морају више да пиље у баштенске кичераје кад имају на телевизији цртаће?!

Не знам, али мени је то изгледало лепо.

Моја баба Ружа, која је постала учитељица захваљујући благодејању (читај: стипендији) краљице Наталије, имала је ту кућу са баштом у једној улицици и увек се жалила како просветни радници тешко живе: од платице једва успеју да купе партерну кућу.

Ту сам се родио.

Прво сећање потиче из моје друге године: два басамака водила су из куће у башту, била су за мене превисока, међу цвећем смешили су се они шарени патуљци, блистале су кугле, а иза огромног комшијског плота вирили су сунцокрети – и то је све. У тој првој успомени нема људи. А било би много занимљивије за мемоаре да се сећам рецимо овакве сцене:

Окупила се око мог кревета цела породица и приказује ме Куми која је допутовала чак из Београда. Она ме гледа, гледа, па тек рече:

– Ију, што је сладак! Иста баба Ружа.

Хтео сам да јој кажем да је будалаштина тражити сличност између мушке бебе и женске бабе, али још нисам знао да говорим. А можда сам већ тада схватао да кад неко значајан извали глупост, то никада не смеш гласно рећи. Само се смеши и гучи!

Таква причица одговарала би мом позиву, лепо би звучала, двосмислено, али на моју жалост нешто тако духовито не памтим. Само кепеце и сунцокрете!

У то моје прво време, када сам, ако не лажу пожутеле фотографије, био слатко дете са коврџавом косицом, живели смо у Смедереву, одакле су били мамини Матејићи.

Мој тата Трифун, шармантни Црногорац, професор, па још и песник, прижењен својом ученицом Милицом, коју је као разредни старешина извадио из шестог разреда гимназије, био је диван човек.

Ја вам не могу дати неку друштвено-економску анализу тадашње Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, јер сам био мали и необразован, али се сећам да је мој отац увек ту Домовину грдио, а хвалио ону прошлу државу, старосрпску, у којој је он као суплент, то јест приправник у просвети, имао плату десет наполеондора (читај: златника). А када му је једна песма првонаграђена у часопису „Венац“ добио је двадесет тих француских дуката – опет у злату, јер се тада тако плаћало. Не знам зашто се тата томе толико дивио јер је очигледна којештарија вући по џеповима златнике. То је и тешко и непрактично. Нова Краљевина Југославија прешла је на сребрњаке, педесетице и двадесетице, а пошто је и то гломазно, Република је увела папире и чекове!

Тата је често хвалио и негдашњу трговину. Прелазили би, каже, они у Земун, или Панчево, дакле у суседну Аустроугарску монархију, и то обавезно понедеоником сабајле, и чекали да се отворе јеврејски дућани. Онда би, као први купци, бирали одела и ценкали се, обарали цену до бесмисла, јер празноверни трговци нису дозвољавали да им прва муштерија у